

УДК 378:37.011.3 (438)

Олександра Дубасенюк

Житомирський державний університет імені Івана Франка

**РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ
ПЕДЕВТОЛОГІЧНИХ ПОШУКІВ**

У статті розглядаються особливості педевтологічних пошуків в умовах освітніх змін. Проаналізовано роль педевтології, її здобутки, обґрунтовано теоретичні та прикладні аспекти у сфері розвитку педагогічної освіти, що цілеспрямовані на оволодіння майбутніми вчителями основами професійної майстерності. Підтверджено, що підготовка педагогів має бути орієнтована на вищі моделі професіоналізму та майстерності. На основі вивчення педевтологічних розвідок у Житомирському державному університеті імені Івана Франка розроблено низку нових педагогічних дисциплін, що реалізують концептуальні засади творчої професійної діяльності; методичні та технологічні педагогічні знання.

Ключові слова: педевтологія, педевтологічні пошуки, майстерність, професійна майстерність, майбутні педагоги.

Постановка проблеми. В умовах глобалізованого світу особливої актуальності набувають теоретичні та прикладні аспекти розвитку педевтологічних пошуків у сфері розвитку професійної майстерності майбутніх педагогів в умовах магістратури. Нині особливої значимості набуває проблема підготовки високопрофесійних, відповідальних педагогічних кадрів, здатних засвоювати та інтеріоризувати нові знання, створювати інноваційні педагогічні технології та впроваджувати їх в освітній процес закладів середньої освіти. Модернізація національної педагогічної науки зумовлює пошук резервів удосконалення фахівців та створює можливості переходу від традиційних форм і методів навчання до індивідуально-творчих з метою інтенсифікації розвитку професійної майстерності вчителів. Особливу роль відіграють новий Закон України "Про освіту" (2017), Закон України "Про вищу освіту" (2017), Концепція розвитку педагогічної освіти (2016). Визнання на державному рівні вагомості професійної освіти, в основу якої покладено головні принципи освітньої політики України (фундаментальність, науковість і системність знань, урахування культурологічного та національного аспектів, найкращих здобутків вітчизняної та зарубіжної педагогіки) підтверджує необхідність ґрунтовної підготовки педагогів, здатних забезпечити виконання суспільно значущих завдань на високому професійному рівні. Глибоке знання теоретичних, методологічних і методичних основ педагогічного вдосконалення є стрижневим чинником реалізації розвитку професійної майстерності вчителів в умовах освітніх змін. Важливе місце

© Олександра Дубасенюк, 2018

у цьому процесі займає "педевтологія (англ. pedeutology) – субдисципліна педагогіки, яка має понад столітню історію і продовжує системно розвиватися. Педевтологія – наука про вчителя та його професію. Проблеми педевтології знайшли своє відображення у роботах польських та українських учених.

Аналіз останніх досліджень. Проблемаами педевтології як цілісну науку про вчителя займаються активно польські (Т. Левовицький, А. Катусевич, Х. Квятковська, П. Кволик, Ф. Шльосек та ін.) та українські вчені у сфері професійно-педагогічної освіти (Н.Г. Ничкало, І.А. Зязюн, О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова, С.С. Вітвицька, О.В. Вознюк, В.А. Ковальчук, І.І. Коновальчук, Л.О. Хомич, О.Л. Шквир та ін.). Таким чином, можна констатувати, що у XX та на початку XXI століття у педагогічній науці здійснено вагомий напрацювання у сфері педевтології.

Мета статті полягає в узагальненні та цілісному представленні педевтологічних пошуків, які покладено в основу дослідження проблеми розвитку педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Нині у зв'язку з реформуванням "Нової української школи" актуалізувалися педевтологічні пошуки, які мають забезпечити якісну підготовку вчительських кадрів. Так, польський дослідник К. Банах зазначає, що предметом педевтології є обґрунтування положень щодо вчительської професії. Ноголошується на важливості особистісного та професійного розвитку та саморозвитку вчителя, цінностях педагогічної професії, соціальної ролі вчителя в умовах освітніх змін, новаторський педагогічний рух, дослідницькій діяльності педагога та ін. (Banach, 2005) [9, с. 301]. Професор Т. Левовицький у методологічній праці "Про особистість, умови та обов'язки педагогіки" (Lewowicki, 2007) на основі міждисциплінарного аналізу актуальних проблем педагогіки, гуманістики, її "еволюції/революції", вивчення впливу педагогіки на трансформаційні процеси в освіті з філософських позицій простежив еволюцію поняття "вчитель", його функції, концепції підготовки вчителя [11]. Також проблеми професіоналізму, професійного розвитку та професійної ідентичності вчителів висвітлені у підручнику "Педевтологія", Х. Квятковської (Kwiatkowska, 2008) [10].

Академік Н.Г. Ничкало, досліджуючи проблеми педевтології зазначає, що існує діалектичний взаємозв'язок, взаємозумовленість і взаємовплив професійної майстерності вчителя та його педагогічної творчості, що не тільки "сприяють розширенню творчих горизонтів та впровадженню нових сміливих проєктів, а й зумовлюють необхідність продовження педевтологічних досліджень щодо: мети й особливостей сучасного й подальшого розвитку творчого вчительського руху, психологічних і соціальних потреб в інноваційній педагогічній дії: закономірностей розвитку педагогічної інноватики; обґрунтування на загальноосвітньому

рівні інноваційних стратегій у підготовці вчителя, його неперервному професійному зростанні, вдосконаленні і саморозвитку" [5; с. 21].

Отже, застосування положень сучасних педевтологічних концепцій щодо соціальних функцій вчительської професії, визначення основ підвищення рівня професіоналізму, педагогічних функцій, удосконалення/самовдосконалення учителя, взаємозумовленість і взаємовплив сприяють оптимізації розвитку професійної майстерності вчителя.

Достатньо різнобічно проаналізовано поняття "майстерність" у роботі А.І. Субето, в якій представлено онтологію і феноменологію педагогічної майстерності. Поняття майстерність розглядається вченим як вищий рівень прояву професіоналізму особистості, вищий рівень її творчості; вищий рівень якості праці; вершина творчості, вершина професійної зрілості, що несе в собі сенс "акме" – вершини творчості та професіоналізму; прояв гармонії та досконалості в діяльності людини; прояв відповідальності людини за свою працю; вищий прояв духовності – "одохотворена праця"; професіоналізм у вищій формі і водночас вона є вищою формою реалізації знань; майстерність є цілісним проявом особистості – професіонала у своїй праці; діалектичною єдністю постійного навчання, вдосконалення й учительства, тому імпліцитно виконує культурно-педагогічну функцію. Майстерність – це не тільки вершина, а й постійний рух від однієї вершини до іншої, оскільки немає меж досконалості. Майстер завжди перебуває на шляху вдосконалення, його діяльність завжди є сходженням щаблями досконалості; прояв культури особистості [7; с. 10-11].

Свого часу І. Зязюн акцентував увагу на тому, що "освіта є соціокультурним інститутом нації, її початковим складником... Мета освіти – виховання людини як суб'єкта культурно-історичного процесу, який відображає в собі історичний розум, культуру людства і відчуває свою відповідальність перед своїм майбутнім, залежним від його сучасних дій" [4; с. 14].

Згідно із соціологічною концепцією професійна майстерність учителів визначається складною системою соціальних і культурних систем, адже "мета і смисл життя кожної людини взаємопов'язані з соціальними ідеями і моральними цінностями всього людства" [8].

З погляду В.Г. Кременя, людина розумна у ХХІ столітті – це людина, яка постійно навчається. Людина, для якої отримання знань стає сутнісною рисою способу життя. Таку людину має формувати вже школа, а створити умови для безперервної освіти впродовж життя повинні суспільство і держава [2]. Як бачимо, "учитель в умовах модернізації освіти розглядається як суб'єкт педагогічної дії, як носій ініціативи, здатний до самопізнання і саморозвитку" (І.А. Зязюн) [2; с. 275].

Важливим у питанні професіоналізму вчителя є культурологічний аспект, оскільки культура є підґрунтям розвитку суспільства та системи освіти кожної країни в цілому. Святий Отець Іван Павло II називав культуру основою життя нації. Він наголошував на тому, що "необхідно проектувати майбутнє. ... Воно повинно бути відкритим спочатку для духовного, а потім – для матеріального. Ця культура повинна спрямувати свою увагу на культ, в якому вам потрібно, нарешті, побачити за ідеологіями останніх років невичерпне багатство, яке є основним і головним джерелом знань і оновлення" [13; с.161] .

Педевтологічні пошуки привели до висновку, що підготовка майбутніх педагогів має бути орієнтована на вищі моделі професіоналізму та майстерності. Саме тому у закладах вищої педагогічної освіти мають бути здійснені зміни у її зміст та структуру з метою оволодіння майбутніми вчителями основами професійної майстерності. У розробці теоретичних і практичних проблем розвитку професійної майстерності педагога і підготовки творчого педагога у Житомирському державному університеті імені Івана Франка, на розв'язання яких орієнтують сучасні законодавчі документи, одне з провідних місць належить циклу педагогічних дисциплін [6; с. 178-187] . З метою вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя викладачами кафедри педагогіки розроблено низку нових педагогічних дисциплін, що становлять основу професійної освіти. Проаналізуємо особливості педагогічних дисциплін нормативного та варіативного циклу, які спрямовані на формування творчих майбутніх педагогів в умовах магістратури. Відтак, відповідно до педевтологічних розвідок майбутні магістри мають засвоїти такі блоки знань: *теоретико-методологічні знання та концептуальні засади творчої педагогічної діяльності* (теорія і методика педагогічної діяльності з основами педагогічної творчості, методологія і методи педагогічних досліджень, основи педагогічної творчості); *методичні і технологічні педагогічні знання* (методика викладання педагогіки, технології розвитку обдарованої особистості, моделювання варіативних освітньо-виховних систем, основи самоорганізації педагога-дослідника, психологічний тренінг).

Педагогічна дисципліна **"Теорія і методика педагогічної діяльності з основами педагогічної творчості"** спрямована на засвоєння студентами фундаментальних засад педагогічної діяльності та їх творчій реалізації у практиці навчання і виховання. Майбутні магістри осмислюють концептуальні положення теорії і методики педагогічної діяльності з основами педагогічної творчості, оскільки курс закладає підґрунтя професійної майстерності творчого педагога-професіонала, відкритого до змін, до роботи в сучасних умовах (О.Є. Антонова, С.С. Вітвицька, Н.М. Мирончук, В.А. Ковальчук). Мета курсу полягає у тому, що майбутні магістри мають оволодіти знаннями про сутність та особливості

педагогічної діяльності в сучасних умовах, ознайомити з основами педагогічної творчості.

Курс "**Методологія і методи педагогічних досліджень**" спрямований на підвищення рівня методологічної культури майбутніх магістрантів, розвитку здатності до наукового пошуку. Важливу роль у професійній підготовці майбутнього педагога відіграє методологія наукового пізнання, методи наукових досліджень. Без глибокого розуміння стану педагогічної теорії і практики неможливо здійснювати прогнозування розвитку освітньої політики і науки про освіту й виховання людини. Набуваються ці знання під час спеціально організованих науково-педагогічних досліджень.

Педагогічна дисципліна "**Основи педагогічної творчості**" спрямована на розвиток творчих якостей, креативності майбутніх педагогів та їх творчих здібностей, в умовах магістратури. Мета курсу: сформувати у майбутніх педагогів здатність до творчого пошуку в процесі професійної діяльності, прагнення розкрити і реалізувати власний творчий потенціал у навчально-виховному процесі (О.А. Дубасенюк).

"**Методика викладання педагогіки**". Мета курсу: сформувати у магістрів готовність до викладання педагогічних дисциплін у вищій школі, до оволодіння основами базових педагогічних знань та методикою їх викладання, стимулювати їх до творчого пошуку. Останнє дає змогу магістрантам оволодіти основами професійної майстерності (О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова). Курс "Методика викладання педагогіки" вміщує такі розділи: предмет і завдання методики викладання педагогіки, розвиток педагогіки як науки і навчального предмета, основи побудови змісту курсу "педагогіка" у закладі вищої педагогічної освіти, знання з педагогіки та їх структура, процес навчання педагогіки, організаційні форми і методи навчання педагогіки, методична характеристика основних розділів курсу педагогіка, таких як загальні основи педагогіки школи та історії освіти, питання теорії освіти і навчання, теорії та методики виховання; методика навчання педагогічно обдарованих студентів, школознавство. Майбутні педагоги осмислюють теоретичні засади розвитку професіоналізму, вивчають особливості педагогічної професії, технології педагогічної дії.

Педагогічна дисципліна "**Технології розвитку обдарованої особистості**" спрямована на пошуки форм, методів, засобів розвитку креативного потенціалу особистості (О.Є. Антонова).

Мета курсу: поглибити знання майбутнього вчителя щодо проблеми навчання обдарованих учнів. За своєю структурою представлена курс відповідає вимогам до професійної підготовки майбутнього педагога, доповнює базові навчальні курси "Педагогіка", "Історія педагогіки", "Вступ до спеціальності", "Основи педагогічної майстерності" у закладах

вищої освіти, поєднує традиційні підходи з інноваційними процесами, які відбуваються в освіті. Програма побудована відповідно до принципів науковості та об'єктивності у підходах до розгляду феномену обдарованості; інтеграції педагогічних та психологічних знань. Педагогічна дисципліна **"Моделювання варіативних освітньо-виховних систем з технологіями розв'язування педагогічних задач"** спрямована на розвиток творчих здібностей та креативності майбутніх педагогів (В.А. Ковальчук, О.М. Власенко). Мета курсу: ознайомити з освітньо-виховними системами, засобами їх моделювання, класифікації; технологією професійної діяльності в умовах їх варіативності. Основні завдання: формувати вміння розробки та реалізації стратегії професійної педагогічної діяльності відповідно специфіки освітньо-виховних систем з проекцією на розв'язання професійно-орієнтованих педагогічних задач.

Варіативна дисципліна **"Основи самоорганізації педагога-дослідника"** спрямована на оволодіння майбутніми магістрами науковими засадами самоорганізації творчої особистості (Н.М. Мирончук). Мета навчальної дисципліни – формувати у студентів готовність до самоорганізації в процесі професійного становлення. Майбутні педагоги мають розвинути здатність до самоорганізації професійної діяльності, що впливає загалом на рівень особистісного та професійного розвитку педагога. Сучасні фахівці, окрім знань і високого рівня кваліфікації, повинні оволодіти вміннями взаємодіяти у нестандартних ситуаціях, креативно мислити, працювати з різними джерелами інформації, бути готовими до неперервної самоосвіти, самовдосконалення, розвитку професійної кваліфікації, пошуку нових, ефективних форм організації професійної освіти та професійної діяльності.

У межах 30-річної діяльності Житомирської науково-педагогічної школи "Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів" представлено певні здобутки [3], видруковано серію колективних монографій теоретико-методологічного та прикладного характеру. У монографіях розкрито проблеми професійно-педагогічної освіти: формування виховних умінь майбутніх педагогів (1995), сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку (2006), інноваційні технології та методики (2009); у контексті сучасних методологічних підходів [акме-синергетичний підхід (2011), компетентнісний підхід (2011), особистісно орієнтований підхід (2012), системні дослідження (2015), креативний підхід (2017), андрагогічний підхід (2018)]. Крім того проаналізовано теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі (2012), а також інноваційність ідей А. С. Макаренка в педагогіці ХХІ століття (2012), становлення і розвиток педагогічного знання як чинник підвищення рівня професійної педагогічної освіти (2014), Професійна

педагогічна освіта:, обґрунтовано теоретичні та прикладні аспекти професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання (2016). Важливо відзначити, що наукові досягнення науковців житомирської науково-педагогічної школи представлено у монографії "Акмедосягнення науковців Житомирської науково-педагогічної школи" (2016), де узагальнено досвід їх наукової діяльності [1].

Упровадженню досягнень педевтологічної науки сприяє україно-польська співпраця впродовж тривалого періоду, що представлена у наукових україно-польських та польсько-українських часописах. Результати педевтологічних досліджень також презентовано на міжнародних польсько-українських форумах, конференціях, на україно-польських методологічних семінарах, зокрема проаналізовано проблеми становлення та розвитку науково-педагогічних шкіл в Україні та Польщі.

Перспективи подальших педевтологічних розробок передбачають: поглиблене вивчення і впровадження теоретико-методологічних засад розвитку професійної майстерності педагогів у сучасних умовах, формування у майбутніх учителів професійної компетентності та креативності; подальша розробка і реалізація міждисциплінарних досліджень, інноваційних технологій в педагогічній освіті; дослідження креативності як чинника формування творчого вмотивованого педагога.

Список використаних джерел та літератури

1. Акмедосягнення науковців Житомирської науково-педагогічної школи: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – 404 с.
2. Біла книга національної освіти України, В. Г. Кремень (Ред.), Київ: Інформаційні системи. – С. 268–283.
3. Дубасенюк О.А. Здобутки Житомирської науково-педагогічної школи (до 30-річчя заснування) // Проблеми освіти: збірник наукових праць. ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти". – К., 2018. Вип. 90. – С. 75-81.
4. Зязюн, І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. Неперервна професійна освіта: Проблеми, пошуки, перспективи. Київ: Віпол. – С. 14.
5. Ничкало Н. Г. Педевтологічні пошуки в педагогічній науці. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: педагогічні науки, 1.33. – С. 16–21.
6. Професійна підготовка фахівців: креативний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во Євенок О. О., 2017. – 458 с.
7. Субетто, А. И. Онтология и феноменология педагогического мастерства. Книга первая. Тольятти. 1999.
8. Фролов, И. Т. (2003). Избранные труды (Т. 3). Москва: Наука, 2003. – С. 701-712.
9. Banach Cz. Pedeutologia. // Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku. T.IV. Wydawnictwo Akademickie "Żak", Warszawa, 2005. – S. 301-306. \

10. Kwiatkowska H. *Pedeutologia* / H. Kwiatkowska. – Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, 2008. – 260 s.
11. T. O tożsamości, kondycji i powinnościach pedagogiki. Warszawa – Radom. Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy. 2007. – 283 s.
12. Nyczkało, N. (2012c). Paweł II – wielki wychowawca i nauczyciel narodów. W Franciszek Szlosek (Red.), *Badanie – dojrzewanie – rozwój* (na drodze do doktoratu) – S. 149–163.
13. Słowo Światijszego Ojca Iwana Pawła II do Ukrainy. Lwów. Monastyr Monahiw Sudytskogo Ustawu. Swiczado, 2001.

Oleksandra Dubaseniuk. Rozwój pedagogicznej edukacji w kontekście pedeutologicznych poszukiwań.

W artykule rozpatrzono szczególności pedeutologicznych poszukiwań w warunkach przemian edukacyjnych. Przeanalizowano rolę pedeutologii, jej osiągnięcia, uzasadniono teoretyczne i stosowane aspekty w zakresie rozwoju edukacji pedagogicznej, które celowo skierowane na opanowanie podstaw fachowego mistrzostwa przyszłymi nauczycielami. Potwierdzono, że przygotowanie pedagogów powinno być orientowane na wyższe modele profesjonalizmu i mistrzostwa. Na podstawie studiowania pedeutologicznych zwiadów w Żytomierskim państwowym uniwersytecie imienia Iwana Franki opracowano szereg nowych pedagogicznych dyscyplin, które zrealizują konceptualne zasady twórczej działalności fachowej; metodyczną i technologiczną wiedzę pedagogiczną.

Kluczowe słowa: pedeutologia, pedeutologiczne poszukiwania, mistrzostwo, fachowe mistrzostwo, przyszli pedagodzy.

Oleksandra Dubasenuk. The Development of Pedagogical Studies in Contexts of Pedagogical Studies.

The article discusses the features of pedagogical searches in the context of educational changes. The role of pedetology, its achievements are analyzed, theoretical and applied aspects in the field of development of pedagogical education, which are focused on future teachers' mastering of professional skills, are substantiated. It is confirmed that the training of teachers should be focused on the highest models of professionalism and skill. Basing on pedetological studies investigation at the Ivan Franko Zhytomyr State University, a number of new pedagogical disciplines was developed. They implement the conceptual foundations of creative professional activities; methodical and technological pedagogical knowledge.

Key words: pedeutologiya, pedeutologichni searches, skill, professional skill, future teachers.